HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

בנס היו עומדין אין מהוה הוו ולא הוו ידעי הי באמצע תיבה והי בסוף תיבה ואתו צופים ותקינו פתוחין באמצע תיבה וסתומין בסוף תיבה סוף סוף [1]אלה המצות שאין נביא עתיד לחדש דבר מעתה אלא °שכחום וחזרו ויסדום וא״ר ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא תרגום של תורה °אונקלוס הגר אמרו מפי ר׳ אליעזר ור׳ יהושע תרגום של נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו מפי חגי זכריה ומלאכי ונזדעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה יצתה בת קול ואמרה מי הוא זה שגילה סתריי לבני אדם עמד יונתן בן עוזיאל על רגליו ואמר אני הוא שגליתי סתריך לבני אדם גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא אלא לכבודך עשיתי שלא ירבו מחלוקת בישראל ועוד ביקש לגלות תרגום של כתובים יצתה בת קול ואמרה לו דייך מ״ט משום דאית ביה קץ משיח ותרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו והא א)אמר רב איקא בר אבין אמר רב חננאל אמר רב מאי דכתיב [2]ויקראו בספר תורת האלהים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא ויקראו בספר תורת האלהים זה מקרא מפורש זה תרגום ושום שכל אלו הפסוקין ויבינו במקרא אלו פיסקי טעמים ואמרי לה אלו המסורת שכחום וחזרו ויסדום מאי שנא דאורייתא דלא אזדעזעה ואדנביאי אזדעזעה דאורייתא מיפרשא מלתא דנביאי איכא מילי דמיפרשן ואיכא מילי דמסתמן דכתיב [3]ביום ההוא יגדל המספד בירושלם כמספד הדדרימון בבקעת מגידון ב)ואמר רב יוסף ג)אלמלא תרגומא דהאי קרא לא ידענא מאי קאמר ביומא ההוא יסגי מספדא בירושלים °כמספדא דאחאב בר עמרי דקטל יתיה הדדרימון בן טברימון ברמות גלעד וכמספדא דיאשיה בר אמון דקטל יתיה פרעה חגירא בבקעת מגידו ד)[4]וראיתי אני דניאל לבדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה אבל חרדה גדולה נפלה עליהם ויברחו בהחבא ה)מאן נינהו אנשים אמר ר׳ ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא זה חגי זכריה ומלאכי ו)אינהו עדיפי מיניה ואיהו עדיף מינייהו אינהו עדיפי מיניה דאינהו נביאי ואיהו לאו נביא איהו עדיף מינייהו דאיהו חזא ואינהו לא חזו וכי מאחר דלא חזו מ״ט איבעיתו אע״ג דאינהו לא חזו מזלייהו חזו אמר רבינא שמע מינה האי מאן דמיבעית אע״ג דאיהו לא חזי מזליה חזי מאי תקנתיה ז)ליקרי ק״ש ואי קאים במקום הטנופת לינשוף מדוכתיה ארבע גרמידי ואי לא לימא הכי עיזא דבי טבחי שמינא מינאי: והשתא דאמרת מדינה ומדינה ועיר ועיר לדרשה [5]משפחה ומשפחה למאי אתא אמר רבי יוסי בר חנינא להביא משפחות כהונה ולויה שמבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה דאמר רב יהודה אמר רב ח)א כהנים בעבודתן ולוים בדוכנן וישראל במעמדן כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה תניא נמי הכי כהנים בעבודתן ולוים בדוכנן וישראל במעמדן כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה קל וחומר מעבודה ומה עבודה שהיא חמורה מבטלינן תלמוד תורה לא כל שכן ועבודה חמורה מתלמוד תורה והכתיב [6]ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו [וגו׳] וישתחו (לאפיו) ט)והיכי עביד הכי והאמר רבי יהושע בן לוי אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בלילה חיישינן שמא שד הוא שאני התם דאמר ליה כי אני שר צבא ה׳ ודלמא משקרי גמירי דלא מפקי שם שמים לבטלה י)אמר לו אמש בטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו בטלתם תלמוד תורה אמר לו על איזה מהן באת אמר לו [6]עתה באתי מיד כ)[7]וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק אמר רבי יוחנן מלמד

בנס היו עומדין. שהיתה חקיקתן משני עבריהן הלכך שאר אותיות יש להן מקום דבק אלא מ״ם וסמ״ך היתה באויר ל) (ודוקא בסתומים). ואפשר היה לו לתרץ הך (ברייתא) דרב חסדא בסתומין וכי אתמר הך דרבי ירמיה בפתוחין והכי מוכח בפרק הבונה במסכת שבת מ) אלא הא נ) פריך לה מילתא דשויא לתרוייהו: ס) **מהוה הוו כו׳.** ואורחא דסוגיא דגמ׳ ע) להקשות דבר שאינו עד דטרח ומעמידה על בורייה מפי רבי ע״כ: **שלא ירבו מחלוקת.** לפרש מקראות הסתומים: **קץ משיח.** בספר דניאל: **ויקראו בספר תורת האלהים וגו׳.** ° בספר עזרא כתיב: **זה מקרא.** לשון עברי של חומש: **הפסוקים.** היאך נפסקין: **פיסקי הטעמים.** הנגינות קרוין טעמים: **אלמלא תרגומא דהאי קרא כו׳.** שלא מצינו בכל המקרא הספד להדדרימון בבקעת מגידו ויונתן תרגמו לשני הספידות הדדרימון ברמות גלעד (מלכים א כב) ויאשיהו בבקעת מגידו כדמפרש בספר מלכים (ב כג): **דאינהו נביאי.** שנתנבאו לישראל בשליחותו של מקום והוא לא נשתלח לישראל בשום נבואה: **מאי טעמא איבעיתו.** דכתיב בקרא אבל חרדה גדולה נפלה עליהם ויברחו בהחבא: **מזלייהו.** שר של כל אדם למעלה: **לינשוף.** ידלג: **וישראל במעמדן.** עומדין על תמידי צבור בשעת הקרבן כדתנן במסכת תענית (דף כו.) תשמרו להקריב לי במועדו היאך שומר אם אינו עומד על גביו תיקנו נביאים הראשונים כ״ד משמרות על כל משמר ומשמר היה מעמד כו׳: **והיכי עביד הכי.** שהשתחוה לו דכתיב ויפול על פניו וישתחו: **אמש ביטלתם כו׳.** בתשובה פ) שהשיבו עתה באתי אנו למדין תחלת דברי המלאך האמין בשני דברים אמש כלומר כשהעריב היום היה לכם להקריב תמיד הערב ובטלתם אותו ונשתהיתם במארב העיר הנס שאין זמן מלחמה בלילה [משתחשך]: **ועכשיו.** שהוא לילה היה לכם לעסוק בתורה שהרי אינכם נלחמים בלילה: **עתה באתי.** על של עכשיו: **מיד וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק.** לא באותו הלילה כתיב אלא בלילה שאר על העי. והכי קאמר מיד חזר יהושע מדבריו וכשבא לילה אחר במצור עסק בתורה:

הא

מבטלין כהנים מעבודתן לשמוע מקרא מגילה. וקשה אמאי מבטלין ° והלא אחר הקריאה יש הרבה שהות לעבודה ויש לומר דכיון דמשהאיר היום הוי זמן עבודה והם מניחין אותה בשביל הקריאה משום הכי קרי ליה ביטול וא״ת ויעשו עבודתן מיד ואחר כך יקראו המגילה לבדם וי״ל דטוב לקרות עם הצבור משום דהוי טפי פרסומי ניסא: **חיישינן שמא שד הוא.** פירש ריב״א דדוקא חוץ לעיר [היכא דשכיחי מזיקין] כגון בשדה ובלילה וכן היה יהושע צר על יריחו בשדה רחוק ממחנה ישראל אבל במקום שבני אדם מצויין אין לחוש דאל״כ אדם שאמר לנו [בלילה בעיר] כתבו גט לאשתי היכי כתבינן ניחוש שמא שד הוא [ולא נכתוב] עד דנחזי ליה בבואה דבבואה ולא אשכחן דפריך ליה גמרא אלא גבי מי שהושלך בבור פרק התקבל (גיטין דף סו. ושם): **אמש בטלתם תמיד של בין הערבים.** קשה אמאי בטלוהו בשלמא תלמוד תורה בטלו לפי שהיו צרים על העיר כל ישראל אבל הכהנים אמאי לא היו מקריבים התמיד וי״ל לפי שהארון לא היה במקומו כדאמר פרק הדר (עירובין דף סג:) והכהנים נושאין את הארון וא״ת והיכי משמע לישנא דקרא דבטלו התמיד ותלמוד תורה ויש לומר דה״פ מדקאמר הלנו אתה הכי קאמר בשביל תלמוד תורה באת דכתיב תורה צוה לנו אם לצרינו או בשביל הקרבנות שמגינים עלינו מצרינו: **עתה באתי.** פי׳ ריצ״ן על תלמוד תורה באתי דכתיב ביה ועתה כתבו לכם [את] השירה הזאת (דברים לא): צ) **וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק.** לא כתיב בהאי קרא כן אלא כשצר על יריחו כתיב וילן בלילה ההוא בתוך העם וכשצר על העי כתיב וילך ק) בלילה ההוא בתוך העמק ודרך הש״ס הוא לקצר הפסוקים ולערבם יחד כמו ונתן הכסף וקם לו (ערכין דף לג.) ר):

מסורת הש״ס

א) נדרים לז:, ב) מו״ק כח., ג) [עי׳ תוס׳ ב״ק ג: ד״ה כדמתרגם], ד) [סנהדרין לג:], ה) שהיה דניאל מתמה עליהם שהוא ראה והמה לא ראו ומשני שהיו חזו״מ שהיו להם מעלה גדולה ממנו שהיו נביאים והם לא ראו זה היתה התמיה שלו, ו) [שם לד.], ז) [שם ע״ש], ח) [ערכין ד. ושם איתא ר״י אמר שמואל], ט) סנהדרין מד., י) עירובין סג: [סנהדרין שם:], כ) [וכן איתא בסנהדרין מד: ועי׳ בתוס׳ דהכא ד״ה וילן וכו׳ אבל בעירובין סג: איתא וילך וכו׳ אמר רבי יוחנן מלמד שהלך בעומקה וכו׳ וע״ש בתוס׳ ד״ה מיד וילך וכו׳], ל) אינו בפי׳ אחרים, מ) [דף קד.], נ) נ״א פריך, ס) נ״א ומשני מהוה, ע) [צ״ל לתרץ], פ) בע״י: מתשובה, צ) [ועי׳ תוס׳ עירובין סג: ד״ה מיד דגרסי וילך שם], ק) [יהושע], ר) [ועי׳ תוס׳ שבת קכח. ד״ה ונתן ועירובין טו: ד״ה בכתיבה ובמו״ק ח. ד״ה נפקא ולקמן כ. ד״ה דכתיב ומנחות מד: ד״ה מנחתם],

עין משפט
נר מצוה

ח א מיי׳ פ״א מהלכות מגילה הלכה א סמג עשין ד טור ש״ע א״ח סי׳ תרפז סעיף ב:

◆

תורה אור השלם

1. אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי: ויקרא כז לד
2. וַיִּקְרְאוּ בַסֵּפֶר בְּתוֹרַת הָאֱלֹהִים מְפֹרָשׁ וְשׂוֹם שֶׂכֶל וַיָּבִינוּ בַּמִּקְרָא: נחמיה ח ח
3. בַּיּוֹם הַהוּא יִגְדַּל הַמִּסְפֵּד בִּירוּשָׁלִַם כְּמִסְפַּד הֲדַדְ רִמּוֹן בְּבִקְעַת מְגִדּוֹן: זכריה יב יא
4. וְרָאִיתִי אֲנִי דָנִיֵּאל לְבַדִּי אֶת הַמַּרְאָה וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ עִמִּי לֹא רָאוּ אֶת הַמַּרְאָה אֲבָל חֲרָדָה גְדֹלָה נָפְלָה עֲלֵיהֶם וַיִּבְרְחוּ בְּהֵחָבֵא: דניאל י ז
5. וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל דּוֹר וָדוֹר מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וָעִיר וִימֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִזַּרְעָם: אסתר ט כח
6. וַיְהִי בִּהְיוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה אִישׁ עֹמֵד לְנֶגְדּוֹ וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אַתָּה אִם לְצָרֵינוּ: וַיֹּאמֶר לֹא כִּי אֲנִי שַׂר צְבָא יְיָ עַתָּה בָאתִי וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל פָּנָיו אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ וַיֹּאמֶר לוֹ מָה אֲדֹנִי מְדַבֵּר אֶל עַבְדּוֹ: יהושע ה יג, יד
7. וַיָּשִׂימוּ הָעָם אֶת כָּל הַמַּחֲנֶה אֲשֶׁר מִצְּפוֹן לָעִיר וְאֶת עֲקֵבוֹ מִיָּם לָעִיר וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ בַּלַּיְלָה הַהוּא בְּתוֹךְ הָעֵמֶק: יהושע ח יג
וַיִּשְׁלָחֵם יְהוֹשֻׁעַ וַיֵּלְכוּ אֶל הַמַּאְרָב וַיֵּשְׁבוּ בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין הָעָי מִיָּם לָעָי וַיָּלֶן יְהוֹשֻׁעַ בַּלַּיְלָה הַהוּא בְּתוֹךְ הָעָם: יהושע ח ט

◆

גליון הש״ס

גמ׳ שכחום וחזרו ויסדום. לקמן יח ע״א סוכה מד ע״א: **שם אונקלוס הגר אמרו.** עי׳ ירושלמי דמסכתין פ״א הלכה ט: **שם כמספדא דאחאב.** עי׳ ב״ק יז ע״א תוד״ה והלא: **רש״י ד״ה ויקראו כו׳ בספר עזרא כתיב.** עי׳ סוכה יב ע״א ברש״י ד״ה לאו ההר ומ״ש שם: **תוס׳ ד״ה מבטלין כו׳ והלא אחר כו׳.** עי׳ פסקי תוס׳ ערכין אות יט:

◆

מוסף רש״י

אלו הפסוקין. עד היכן מסיים כל פסוק ופסוק, ולהכי קרי להו שום שכל, שיכול להשכיל בין כל פיסוק ופיסוק (נדרים לז:). **לינשוף.** יקפוץ (בכורות ג:). **גרמידי.** אמות (ב״מ סד.). **לימא הכי כו׳.** לאחס כלומר לך אצל העזים והניחני (סנהדרין צד.). **והיכי עביד הכי.** דמשתחוה לאדם בלילה, דכיון דאמר לו הלנו אתה אם לצרינו, מכלל דלילה הוא, דאי דיממא וכי לא היה מכיר בין שרי ישראל לשרי אומות העולם (סנהדרין מד.). **שמא שד הוא.** ואין מוציאין שם שמים על המזיק, ושלום שם שמים הוא שנאמר (שופטים ו) ויקרא לו ה׳ שלום, וכ״ש שאין משתחוה דדומה כמשתחוה לשעירים (סנהדרין שם). **אמר לו אמש בטלתם וגו׳.** עתה באתי דרשינן, מדקאמר ליה עתה באתי מכלל דמילתא אחריתי אמר ליה, דמהדר ליה עתה באתי (סנהדרין מד: וכעי״ז ערובין סג:). **אמש בטלתם תמיד של בין הערבים.** היום כשהעריב בין הערבים קרי ליה נמי אמש, שאין זה אלא לשון ערבית (סנהדרין שם) בערב ביטלתם התמיד (ערובין שם). **ועכשיו בטלתם תלמוד תורה.** ועכשיו שחשיכה אתם מבטלים תלמוד תורה, לפי שהיו עסוקים במלחמה ביום לא היה להן עת לעסוק בתורה אלא בלילה (שם) וכיון דביום אי אתם יכולין לעסוק בתורה מחמת עסקי מלחמות, צריכים אתם לעסוק בתורה בלילה, והיה לך לשכב בגלגל שהם המחנה ולא במצור (סנהדרין שם). **עתה באתי.** על של עכשיו באתי ליפרע, מיד נזהר יהושע ולא הוסיף עוד לבא במצור בלילה לכך נאמר בעי וילן יהושע וגו׳ **(שם)** והדבר מוכיח שעל עסקי תלמוד תורה הוכיחו מדכתיב קרא אחרינא במלחמה של עי שהיתה אחריה (עירובין שם). **אין מועד בפני תלמיד חכם.** שיכולין להספידו (מו״ק כז:). **ולהכנסת כלה.** ללוותה מבית אביה לבית חופתה (לקמן כט.). **ולאחותו מה ת״ל.** כיון דכתיב לאביו ולאמו כל שכן לאחותו (זבחים ק.). **הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו וגו׳.** הרי שהיה כהן גדול ונזיר והולך לשחוט את פסחו, דליכא מצות טובא, אפילו הכי לאחותו הוא דאינו מיטמא אבל מיטמא למת מצוה (סנהדרין לה. וכעי״ז זבחים ק.). **ושמע שמת לו מת.** מקרוביו (ברכות יט:). **אמרת לא יטמא.** דהא נזיר הוא וכתיב על כל נפשות מת לא יבא (סנהדרין שם) אי משום נזיר אי משום כ״ג אי משום פסח, וכל שכן הכא דאיתנהו לכולהו (זבחים שם) או: הואיל ועונת שחיטת הפסח היא וחלה עליו חובת הפסח שהיא בכרת, אם יטמא בטל מלעשות פסח, ולמול את בנו נמי מצות כרת היא, ואית דאמרי בערבי פסחים נמי קאמר דמילת זכריו מעכב הפסח (ברכות יט:). **ת״ל ולאחותו.** דלא אצטריך אלא להאי וללמד אע״פ שיש עליו קדושות הרבה ועסקי מצוה, לאחותו הוא דהזהיר הכתוב שלא ליטמא אבל מיטמא למת מצוה (סנהדרין שם). **שדוחה את לא תעשה שבתורה.** לאו דלא תסור (שבת צד: ערובין מא: ועי׳ ברכות יט:). **כרך וכל הסמוך לו כו׳ נדון ככרך.** וקורין בט״ו (לעיל ב:). **בית מושב עיר חומה.** בית שהושב ונבנה בעיר חומה, דמשמע שהוקף ולבסוף ישב (ערכין לג:). **עשרה בטלנין.** בני אדם כשרים בטלין ממלאכתן לעסוק בצרכי צבור ולבא קודמין לבית הכנסת כדי שיהיו מצוין עשרה לעת התפלה ומתפרנסים משל צבור (ב״ק פב. וכעי״ז לקמן ה.). **אשר לוא חומה.** לוא כתיב. משמע לא ומשמע לו, כלומר אין לו עכשיו והיה לו חומה קודם לכן, הוה נמי בית חלוט בהו (ערכין לב. ועי׳ תוס׳ שם).

◆

רבינו חננאל

ופרקינן לעולם מתוקנים היו, וכך היה מסורת בידם מן הנביאים להיות הפתוחים באמצע תיבה והסתומים בסוף תיבה, ושכחום וחזרו הצופים ויסדום. **והוא עוד אמר** תרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו (מפני) [מפי] ר׳ אליעזר ור׳ יהושע, כאשר למד אותו כך לימדוהו לאחרים. ושל נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו, כמו שהיה מסורת בידם של חכמים מפי חגי זכריה ומלאכי. ותרגום של כתובים נמנע מן השמים לגלותו, משום דאית ביה קץ משיח. **ואקשינן** והא תרגום של תורה בימי עזרא הוה, דכתיב ויקראו בספר [ב]תורת האלהים מפורש, ואמרינן מפורש זה תרגום, ושום שכל אלו פסוקים, ויבינו במקרא זה פיסוק טעמים, ואמרי לה אלו המסורת. **ופרקינן** אין תרגום מיהוה הוה בידייהו מקמי עזרא, ושכחוהו רובן דאינשי ואתא אונקלוס הגר ב[פני] ר׳ אליעזר ור׳ יהושע ויסדיה למיקרי ביה בציבור. **מיהו** מילי דאורייתא מיגליין, כלומר רובן מפורשין הן. אבל של נביאים מסותמין הן, דהא לולי התרגום של זה הפסוק ביום ההוא יגדל המספד בירושלם כמספד הד[ד]רימון וג׳, לא הוינן ידעינן פירוש׳א דהאי פסוקא. ולפיכך נזדעזע העולם, שגילה הטעמים שהיו נעלמים. **וראיתי אני דניאל** לבדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה, מאן נינהו אנשים שהיו עמו, זה חגי זכריה ומלאכי. ולמה נפלה חרדה גדולה עליהן, דאף על גב דאינהו לא חזו מזלייהו חזו. **וכיון** דמדינה ומדינה ועיר ועיר לדרשא הוא דאתיין כדאמרן, משפחה ומשפחה מאי דרשת ביה. **ואסיקנה** משפחות כהנים ולוים, וכדתניא כהנים המתעסקין בעבודתן ולויים בדכנן וישראל במעמדן, כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה. **מיכן** סמכו של בית רבי שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה, אם הכהנים מבטלין עבודתן, תלמוד תורה לא כל שכן. **ואקשינן** וכי עבודה חמורה מדברי תורה, והכתיב ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא [וגו׳] ויאמר לא כי אני שר צבא ה׳ עתה באתי, אמר לו אמש ביטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו ביטלתם תלמוד תורה. ועל איזה מהן באתה, אמר לו עתה באתי, כלומר על תלמוד תורה שבטלתם אותה עתה. הנה תלמוד תורה חמור מעבודה.